

ПРЕДУЗЕТНИШТВО МЛАДИХ У СРБИЈИ**YOUTH ENTREPRENEURSHIP IN SERBIA****Бојан Стојчетовић¹**

Висока техничка школа струковних студија Звечан

Сажетак: Предузетништво представља основу економског развоја многих земаља. У светлу економске кризе и недовољно страних инвестиција које би помогле отварање нових радних места предузетништво још више добија на значају. Предузетник може да буде свако ко је спреман да преузме ризик покретања новог бизниса. Најчешћи мотив за покретање посла код младих је висока зарада, а онда следи могућност да предузетници буду сами своје газде. Корупција и лоша пословна клима која карактерише Србију негативно утичу на развој предузетништва и слободног тржишта. Финансијска подршка, информисање и промоција предузетништва су мере које би нарочито требало предузети ради повећања броја младих предузетника.

Кључне речи: Предузетник, ризик, млади.

Abstract: Entrepreneurship is the basis of economic development in many countries. In light of the economic crisis and lack of foreign investment that could help create new jobs entrepreneurship is even more important. An entrepreneur can be anyone who is willing to take the risk of starting a new business. The most common motive for starting work in young are high wages, and then followed by the opportunity for entrepreneurs to be our own bosses. Corruption and poor business environment which is characterized by Serbia adversely affect the development of entrepreneurship and the free market. Financial support, information and promotion of entrepreneurship are particularly measures to be taken to increase the number of young entrepreneurs.

Key word: Entrepreneur, risk, youth.

УВОД

Може се слободно рећи да се тржишна економија базира на предузетништву. Приватна иницијатива показала се најуспешнијим покретачем економске активности, развоја и напретка. Око 92% посто свих предузећа у Европској унији су микро предузећа са просеком од два запослена по предузећу. Према неким статистикама 45% људи у Европској унији и 61% у САД жели да води свој бизнис.[1]

Стратегија развоја конкурентних и иновативних малих и средњих предузећа за период 2008–2013. године наводи да МСПП чине 99,8% укупног броја регистрованих предузећа у Србији, од чега 95,6% чини микропредузећа која запошљавају скоро 50% укупног

¹ bstojcetovic@yahoo.com

броја запослених. МСПП запошљавају 65,5% запослених, учествују са 36% у БДП-у, са 50,2% у извозу, 64% у увозу и 51,2% у инвестицијама у нефинансијском сектору. [2]

Предузетништво је друштвена функција креирања и стварања нових вредности путем креативног комбиновања пословних ресурса. Испољава се као спремност на предузимање иницијативе, активирања друштвено-економских механизма и свесно излагање ризику при трансферисању идеја у нове пословне подухвате. [3]

Предузетник је према Закону о привредним друштвима само једно пословно способно физичко лице које, обавља делатност у циљу остваривања прихода и које је као такво регистровано у складу са Законом о регистрацији. [4]

Привредну делатност предузетник може обављати оснивањем предузетничке радње или предузећа. Радња је нижи облик организације посла који са собом носи и мањи степен одговорности пред законом. Предузетник може за обављање своје делатности основати радњу, радионицу, биро, сервис, студио, пансион, апотеку, ординацију или неки други облик али сви они имају заједнички назив радња. За обавезе које проистекну у обављању делатности радње оснивач одговара целокупном својом имовином. Радња је најадекватнији облик организовања услужног посла, старих заната или сезонских послова.

Предузеће је виши облик организације посла који са собом носи већи степен одговорности пред законом и његова структура је сложенија. Предузеће је погоднији облик организовања за обављање делатности производње, велепродаје, увоза или извоза. Од 1. јануара 2006. године, у оквиру Регистра привредних субјеката који води Агенција за привредне регистре (АПР) региструју се и предузетници.

Иако многе државне институције најављују да ће мала и средња предузећа бити носиоци економског развоја у будућности конкретних мера подршке и даље нема или су недовољне за оживљавање овог сектора.

У раду који следи биће представљени резултати истраживања о омладинском предузетништву. Такође, биће представљени и најчешћи мотиви који младе подстичу да покрену сопствени посао. Пословни амбијент Србије биће представљен кроз извештај и кратку анализу Светске банке. На крају рада ће бити представљене мере које је потребно предузети како би се помогло постојећим и потенцијалним предузетницима.

1. СИГУРНОСТ ИЛИ ПРЕДУЗЕТНИШТВО?

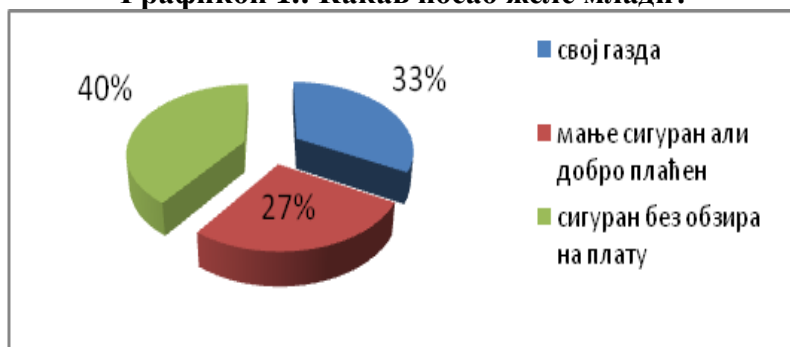
Предузетништво је нераскидиво повезано са ризиком. Ризик је присутан у свим врстама предузећа без обзира на њихову величину. [5]

Пословање у транзиционој земљи каква је Србија намеће предузетницима велике проблеме, почевши од монопола, пореског система па све до високог нивоа корупције и веома спорог судског система. Разматрање ризика је интегрални део свих пословних активности, а могућност неуспеха је увек присутна.

Предузетништво захтева културу преузимања ризика што је веома битно како би се реализовали предузетнички потенцијали. Са ширењем пословања проблеми са којима се предузетници срећу постају све комплекснији. Предузетник може да буде свако ко је спреман да преузме ризик покретања новог бизниса. Предузетник не може да се осигура од пословног неуспеха, јер се исход пословања не може предвидети.

Према истраживању које је спроведено од стране Грађанске иницијативе млади у Србији желе сигуран посао без обзира на висину плате што значи да нису спремни да преузму ризик и покрену сопствени посао. Њих 40% (37% мушкараца и 42% жена) пре би се определило за овакво запослење него за добро плаћен али мање сигуран посао, односно за сопствени бизнис у којем би био сам свој газда. Трећина младих (33%, при чему 36% мушкараца и 31% жена) пре би се определила да има сопствени бизнис, а најмање младих, њих 27% предност би дало добро плаћеном а мање сигурном послу када би бирали између три понуђене опције.

Графикон 1.: Какав посао желе млади?

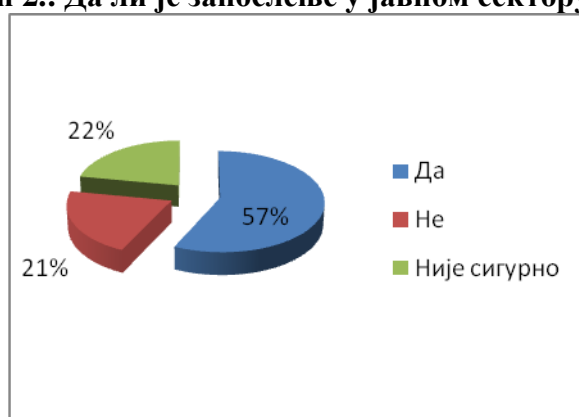

Извор: www.gradjanske.org

Сигурност запослења најчешће се препознаје у јавном сектору то јест код државе као послодавца, без обзира да ли се ради

о јавној управи и администрацији или о јавним предузећима. Више од половине младих (57%) запослење у јавном сектору види као сигуран посао, наспрам 21% младих супротног мишљења.

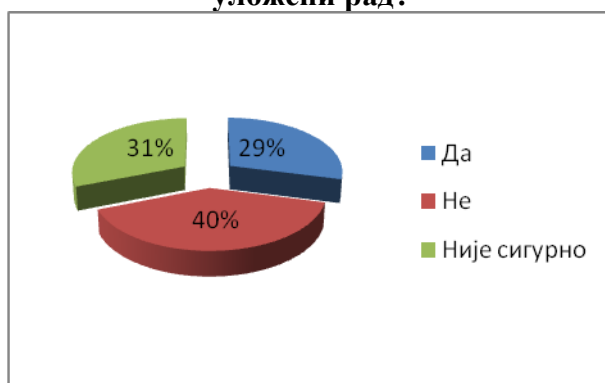
Графикон 2.: Да ли је запослење у јавном сектору сигурно?

Извор: www.gradjanske.org

Као један од разлога због којег младима предузетништво није привлачно је сигурно и то што чак 40% младих сматра да зарада није пропорционална уложеном раду.

Графикон 3.: Да ли предузетници довољно зарађују у односу на уложени рад?

Извор: www.gradjanske.org

1.1. Мотиви за покретање посла

Различити су разлози због којих људи покрећу посао. У основи покретања сопственог посла лежи способност прихватања ризика. Као што се из графикона број 4 може уочити најчешћи мотив за покретање посла је висока зарада (32%), а онда следи могућност

да предузетници буду сами своје газде. Материјалних могућности за покретање посла има само 5% младих па је и више него очигледно колико је финансијска подршка младим предузетницима потребна.

Графикон 4.: Шта вас мотивише да започнете сопствени бизнис?

Извор: www.gradjanske.org

2. ПОСЛОВНИ АМБИЈЕНТ У СРБИЈИ

Најгору позицију Србија заузима по критеријуму добијања дозвола (179. место) што значи да постоји проблем са неефикасном администрацијом и корупцијом. Такође, иако су пореске стопе значајно повољније него у земљама региона плаћање пореза (149.место) у нашој земљи представља проблем јер одузима много радних сати пословним субјектима на годишњем нивоу.

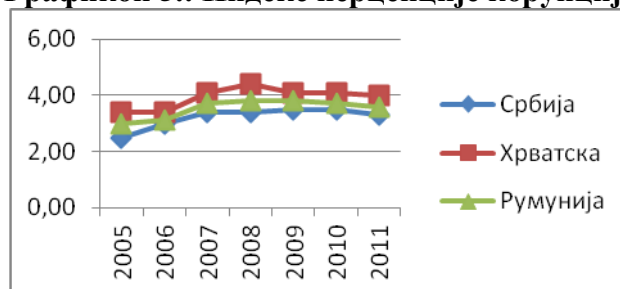
Још један од великих проблема наше земље, који је карактеристичан и за све остале транзиционе земље је корупција. Корупција у земљи представља велики проблем и када је покретање пословања у питању. Висок степен корупције, такође не само што смањује укупни обим инвестиција, већ привлачи инвестиције нижег технолошког нивоа. Велики бирократски апарати и компликоване административне процедуре увећавају могућност за корупцију. Као што се на графикону број 5 може приметити Србија је и по Индексу перцепције корупције неповољнијем положају у односу на Хрватску и Румунију. Коруптивне активности са једне стране могу водити монополизацији што негативно утиче на повећање броја предузетника.

Табела 1.: Компаративни приказ Србије и околних земаља

Критеријум	Србија 2013	Србија 2012	Промена	Хрватска 2013	Румунија 2013	Црна Гора 2013
Једноставност пословања (глобални ранг)	86	95	Позитивна	84	72	51
Стартовање пословања	42	91	Позитивна	80	68	58
Добијање дозвола	179	178	Негативна	143	129	176
Прикључење струје	76	77	Позитивна	56	168	69
Укњижавање мовине	41	40	Негативна	104	72	117
Добијање кредита	40	38	Негативна	40	12	4
Заштита инвеститора	82	79	Негативна	139	49	32
Плаћање пореза	149	145	Негативна	42	136	81
Прекогранична трговина	94	92	Негативна	105	72	42
Принудно извршење уговора	103	102	Негативна	52	60	135

Извор: (Doing business report 2012)

Графикон 5.: Индекс перцепције корупције

Извор: www.transparency.org

3. КАКО ПОМОЋИ ПРЕДУЗЕТНИЦИМА?

Највећа подршка предузетницима је потребна у првим годинама пословања. Управо на почетку пропада и највећи број предузетничких подухвата. Нажалост, чак 69% младих сматра да држава не чини довољно да подстакне младе на предузетништво.

Постојећим и потенцијалним предузетницима би требало

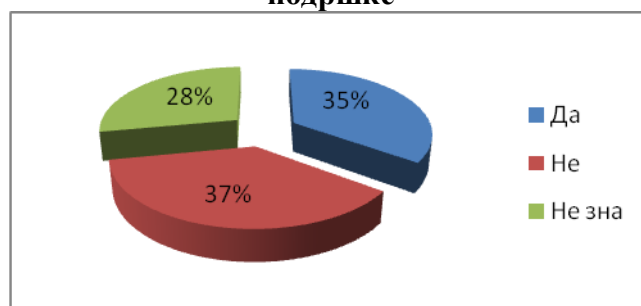
пружити помоћ кроз:

- Информисање и промоцију предузетништва;
- Едукацију;
- Финансијску подршку;
- Отварање бизнис инкубатора.

3.1. Информисање и промоција предузетништва

Потенцијалне предузетнике је потребно информисати о свим аспектима који су битни за пословање. Млади нису довољно упознати са правима и обавезама које проистичу из пословања. Такође нису им познати сви могући извори финансирања, правне форме пословних субјеката као ни државна тела која им могу помоћи при покретању посла.

Графикон 6.: Довољно сам информисан о државним мерама подршке

Извор: www.transparency.org

У циљу бољег информисања младих потребно је:

- Успостављање механизма за редовно информисање младих о предузетничким могућностима;
- Израда нових електронских и штампаних материјала са сврхом информисања и промоције омладинског предузетништва (брошуре, мултимедијални материјал, промотивни спотови...);
- Организовање редовних гостовања и предавања успешних локалних предузетника и оних из других средина у средњим школама и другим јавним просторима за окупљање младих;

- Организовање информативних посета локалним предузећима и пољопривредним производјачима за потенцијалне младе предузетнике;
- Континуирано пружање информација од значаја младим предузетницима каналима које млади предузетници дефинишу током истраживања;
- Оснивање канцеларија за локални економски развој.

Промоција предузетништва може обухватити организовање едукативних радионица у школама и на факултетима, организовање годишњег сајма предузетништва, организовање годишњег избора за најуспешнијег младог предузетника итд.

3.2. Едукација

Предузетничко образовање није значајно само за мала и средња предузећа. Европски документ „Образовање и обука 2020” о кључним компетенцијама наводи предузетничку компетенцију као једну од кључних компетенција којим појединац мора владати да би био укључен у савремене токове живота и рада.

И наш Закон о основама система образовања и васпитања из 2009. године сврстава предузетничку компетенцију у очекиване исходе образовања и васпитања у основној школи. У складу с наведеним, значај предузетничког образовања треба посматрати шире јер оно не доприноси само бољој перспективи економског развоја и отварања нових радних места већ и оснаживању људског капитала и личном, социјалном и професионалном развоју појединца и оспособљавању за живот у савременом свету.

Учење о предузетништву подстиче предузетнички дух у друштву, раст нових предузећа и ефикасније коришћење креативних потенцијала и постојећих знања и вештина. Као такво, предузетничко учење је приоритет политике Европске уније и земаља у процесу приступања ЕУ. Због тога је потребно предузетништво увести као огледни или ваннаставни предмет у средње школе.

Неке од мера које могу помоћи развоју предузетничког образовања су:

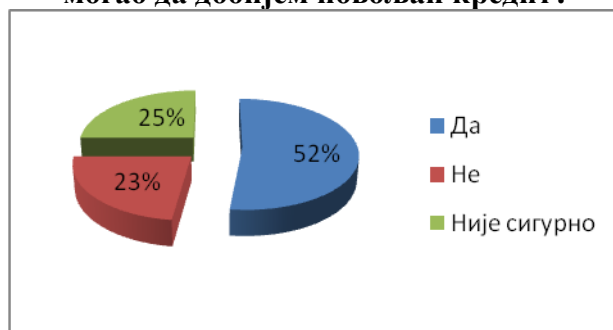
- Успостављање механизма за континуирану едукацију потенцијалних младих предузетника из области омладинског предузетништва
 - Идентификација потреба за специфичним врстама програма неформалног образовања о Реализација

- програма неформалног образовања из области омладинског предузетништва (израда бизнис планова, обезбеђивање иницијалног капитала, маркетинг, финансијско управљање...);
- Реализација програма шегртовања/волонтирања код успешних локалних предузетника о Организовање студијских посета предузећима и организацијама које се баве развојем МСПП сектора;
- Израда и дистрибуција новог едукативног материјала из области омладинског предузетништва (водичи, упутства, књиге...);
- Успостављање нових школских предузећа и јачање капацитета постојећих;
- Организација такмичења у изради најбољег бизнис плана за учеснике програма неформалног образовања из области омладинског предузетништва;
- Увођење предузетништва као факултативног предмета у средњим школама
 - Промоција предузетништва као факултативног предмета и креирање наставног плана и програма;
 - Формирање и оспособљавање наставничког кадра за извођење факултативног предмета;
- Успостављање механизма за континуирану едукацију постојећих младих предузетника ради унапређења пословања
 - Истраживање потреба постојећих младих предузетника за едукацијом;
 - Извођење програма едукације за постојеће младе предузетнике;
 - Организација студијских посета успешним предузећима у земљи за локалне младе предузетнике;

3.3. Финансијска подршка

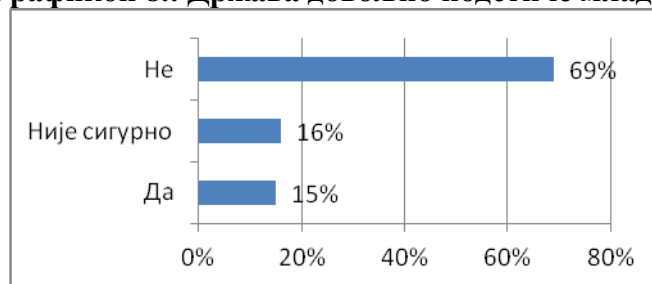
Један од највећих проблема потенцијалних предузетника је недостатак финансијских средстава за покретање посла. Чак 51% младих наводи да је недостатак средстава главни разлог због којег не планирају да се баве предузетнишвом.

Графикон 7.: Лакше бих се одлучио на приватни бизнис када бих могао да добијем повољан кредит?

Извор: www.gradjanske.org

Графикон 8.: Држава довољно подстиче младе?

Извор: www.gradjanske.org

Иако постоје одређене мере подршке државе чак 69% младих сматра да држава не подстиче довољно младе да покрену сопствени посао.

Неке од најзначајнијих мера подршке за мала и средња предузећа и предузетнике које постоје у Србији су:

- стартап кредити Фонда за развој Републике Србије који се одобравају за започињање приватног бизниса. У 2011. години укупно је одобрено 325 кредита у укупном износу од 630.225.008 РСД;
- субвенције за запошљавање и samozapoшљавање које одобрава НСЗ у једнократном износу од 160.000 РСД по кориснику за samozapoшљавање осим у случају samozapoшљавања особа са инвалидитетом, када се субвенција одобрава у једнократном износу од 200.000 РСД;
- Бесповратна финансијска средстава за финансирање активности које доприносе повећању извоза из Републике Србије, што додељује СИЕПА привредним друштвима,

предузетницима и удружењима привредних субјеката приликом заједничког наступа на међународним тржиштима;

- Услуге консалтинга и менторинга које за мала и средња предузећа и предузетнике обезбедјује Национална агенција за регионални разво;
- Повремена финансијска подршка од стране домаћих или страних невладиних организација које подстичу покретање приватног бизниса.

Још неке од мера које могу помоћи развоју предузетништва су:

- Усвајање мера финансијске подршке
 - Укидање или значајно умањивање локалних комуналних такси за сва новооснована омладинска предузећа у трајању од прве три године рада новооснованог предузећа;
 - Умањење комуналних такси за постојећа предузећа која отварају нова радна места. Пропорционално броју запослених;
 - Оснивање Фонда за субвенционисање самозапошљавања на локалном нивоу из кога ће се суфинансирати, у координацији са другим сличним мерама, индивидуални пројекти самозапошљавања;

3.4. Бизнис инкубатори

Бизнис инкубатор је врста пословног удружења чија је сврха да пружи подршку процесу оснивања успешних нових предузећа путем пружања одређених услуга, у које може спадати: простор инкубатора, заједничке услуге (секретаријат, канцеларијска опрема, књиговодство, предузетничко саветовалиште, финансијски савети, итд.), маркетинг и умрежавање. Инкубатори се међусобно могу разликовати по начину на који пружају услуге, по организационој структури, као и по типу клијената.

Бизнис инкубатори су међу најзначајнијим инструментима који на локалном нивоу могу помоћи настанак нових, одрживих предузећа. То је нарочито важно зато што се многа предузећа и предузетници на самом почетку рада суочавају с проблемом недостатка почетног капитала, недовољног искуства у управљању предузећем и непознавања тржишта, како у смислу потражње за понудјеним производима, тако и у смислу нових, непознатих

тржишта. Последица овога је веома мали број новооснованих предузећа и, индиректно, мањи број нових радних места на локалном нивоу. Бизнис инкубатори представљају једно од решења за овај проблем у том смислу што подржавају новооснована предузећа у свим аспектима њиховог пословања.

Пројекти бизнис инкубатора у земљама у транзицији, каква је Република Србија, суочавају се с далеко озбиљнијим проблемима од оних пред којима су се нашли слични пројекти у развијеним индустријским земљама седамдесетих и осамдесетих година 20. века. Приметан је недостатак искуства и стручног знања неопходног за успостављање и управљање бизнис инкубатором. Осим тога, канали комуникације су фрагментисани, а већи део техничке помоћи који се нуди локалним предузетницима усмерен је на конкретне и појединачне пројекте.

ЗАКЉУЧАК

Млади у Србији нису довољно заинтересовани за покретање сопственог посла. Разлози за овакво стање су бројни а доминирају недостатак финансијских средстава и неспремност за преузимање ризика. Такође, неповољна пословна клима, постојање монопола као и лоше образовање доприносе ставу младих да је једино посао у јавним предузећима сигуран.

Образовање које млади добију на факултетима није адекватно данашњим условима пословања. Због тога су неопходне корените реформе наставног програма. Отварање школских предузећа је један од начина за покретање предузетничког духа код младих и могућност да млади стекну практична знања која ће им касније помоћи и у вођењу сопственог посла.

Правовремене и тачне информације као и саветодавна подршка за младе предузетнике важни су као и почетни капитал. Нажалост, ово је и област у којој се осећа недостатак подршке од стране државе. Млади нису довољно информисани о мерама подршке које могу добити од државе. Такође, трошкови пословања у првим годинама су високи што може довести до пропасти пословног подухвата. Могуће решење представљају бизнис инкубатори које би требало отворити у свакој општини и који би помогли новооснованим предузећима у првим годинама пословања.

ЛИТЕРАТУРА

1. Пештек, Н., (2009), “Унапређење квалитета жена кроз предузетништво”, Економски факултет у Сарајеву, стр. 3
2. Стојановић, М. И група аутора, (2012), *Државна служба? Не хвала, ја сам предузетник*, Грађанске иницијативе, Београд, стр 19
3. Авлијаш Р. (2010), „Предузетништво“, Универзитет сингидунум, Београд, стр 10.
4. Закон о привредним друштвима ("Службени гласник РС", бр. 36/2011)
5. Dixen, M., (2008), *Project management body of knowledge*, Association for project management, Project management institute
6. Авлијаш Р. (2008), *Предузетништво и менаџмент малих и средњих предузећа*, Универзитет Сингидунум, Београд
7. OECD and EC (2007): *SME Policy Index 2007 - Report on the Implementation of the European Charter for Small Enterprises in the Western Balkans. Small and Medium Enterprises and Entrepreneurship Council (SMEE Council)*.
8. Nacionalna strategija privrednog razvoja Republike Srbije 2006-2012
9. Program za razvoj poslovnih inkubatora i klastera u Republici Srbiji 2007-2010
10. www.skgo.org
11. www.cqm.rs
12. www.cip.unze.ba

Рад је примљен: 09.03.2013.

Рад је прихваћен за штампање: 03.07.2013.

ФИНАНСИРАЊЕ И ЗНАЧАЈ МАЛОГ БИЗНИСА У ПОДСТИЦАЊУ ПРИВРЕДНЕ АКТИВНОСТИ

FINANCING OF SMALL-ENTERPRISE BUSINESS AND ITS IMPORTANCE IN ECONOMIC ACTIVITY ENCOURAGING

Драгана Башић¹

Универзитет у Бањој Луци, Економски факултет, Бања Лука, БиХ

Славица Башић²

Општина Лакташи, Лакташи, БиХ

Сажетак: Рад под називом „Финансирање и значај малог бизниса у подстицању привредне активности“ се бави проблематиком који је то адекватан модел финансирања дјелатности малих предузетника и какав је њихов значај у подстицању опште привредне активности. Предмет истраживања су модели финансирања малог бизниса у развијеним тржишним економијама.

Основни циљ рада је да се дефинишу модели, наведу карактеристике и тенденције у финансирању малог бизниса и дефинише адекватан одабир структуре финансирања малих и средњих предузећа на бази детерминанти као што су: економска политика земље, регулатива, традиција у развоју малог бизниса, субвенције и степен мотивације малих предузетника.

Истраживање се темељи на доказивању постављене хипотезе да финансирање и подстицање развоја малог бизниса имплицира развој привредне активности и повећање запослености.

У истраживању су кориштене научно–истраживачке методе, као што су метода анализе и дескриптивна метода да се објасне постојећи облици финансирања малог бизниса у свјетској пракси и домаћем окружењу, те индуктивна и дедуктивна метода да би се донијели исправни закључци на основу резултата истраживања. За издвајање небитних и истицање битних елемената у раду су кориштене методе апстракције и конкретизације, те методе спецификације и генерализације.

Кључне ријечи: Мали бизнис, традиција малог бизниса у пословању, мотивација предузетника, ризици финансирања, приватни инвеститори.

Abstract: Paper entitled "Financing and importance of small business to encourage economic activity," deals with the problem which is an adequate model of financing activities of small businesses and what their importance in encouraging commercial activities. It is focused on models of financing small businesses in developed market economies.

The main objective of this work is to define models, characteristics and trends in the financing of small business and defines an adequate selection of the structure of financing of small and medium-sized enterprises based on determinants such as economic policy, regulations, traditions, and the development of small business, subsidies and the level of motivation of small entrepreneurs.

¹ dragana.basic@efbl.org

² slavica.basic@yahoo.com